

DOI 10.36074/logos-18.08.2023.62

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ В СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

ORCID ID: 0000-0002-3194-7614

Дмитрієва Оксана Вікторівна
аспірант

КЗВО «Одеська академія неперервної освіти одеської обласної ради»

УКРАЇНА

Анотація. У статті розглянуто творчі здібності, творчий потенціал особистості, дана спроба його структуризації. Крім того означені можливості та сучасні напрями роботи закладів позашкільної освіти з формування творчого потенціалу особистості, визначено освітнє середовище та освітні траєкторії розвитку системи позашкільної освіти.

Тенденції розвитку суспільства в цілому, а також розвитку освіти безпосередньо у нашій країні, і навіть тенденції у приватному житті громадян, індивідуальній праці кожного вказують на те, що сучасність вимагає від людини, окрім класичних знань, умінь і навичок, саме творчого підходу для вирішення і розв'язування завдань, які висуває сьогоднішня. Творчість посідає одне з центральних місць у моделі ключових компетентностей сучасного громадянина, незалежно від віку та зайнятості. Неможливо не звернути увагу на обсяг інформації, яку сучасна людина повинна обробляти, на дефіцит часу, на інші перешкоди, зумовлені значними змінами у нашому житті, які вимагають креативного, творчого ставлення до проблем. Тому, говорячи про успішність або неуспішність діяльності людини, ми в першу чергу оцінюємо її творчий потенціал, творчу діяльність у будь-якій галузі. Тобто, існує чітке замовлення на здійснення досліджень саме з педагогіки творчості.

Мета статті – розкрити формування творчого потенціалу особистості в системі позашкільної освіти.

В.О. Моляко стверджує, що «творчість повинна стати нормою професійної діяльності та нормою підготовки до неї, тобто в кінцевому варіанті ми говоримо про те, що кожен фахівець має бути творчим фахівцем» [1].

Ю.Г. Черножук надає таке визначення творчості: «У загальному вигляді вона являє собою психічний процес створення людиною нових матеріальних і духовних продуктів, під час якого потрібно виходити за межі існуючих знань, уявлень, способів дії тощо» [2].

На думку Н.А. Карпенко, «творча діяльність – це форма діяльності людини, спрямована на створення якісно нових суспільних і особистісних цінностей». В структуру творчої діяльності входять такі компоненти: процес творчої діяльності; продукт творчої діяльності; особистість творця; середовище; умови за яких відбувається творчий процес [3].

Коли ми говоримо про особистість творця, ми маємо на увазі його творчі здібності до якогось конкретного виду діяльності (музичного або образотворчого мистецтва, математики, економіки тощо). Спираючись на дослідження С.О. Сисоєвої, ми можемо назвати такі творчі якості особистості які зумовлюють успішну творчу діяльність: «спрямованість особистості на творчу діяльність; характерологічні особливості особистості; творчі уміння; індивідуальні

особливості психічних процесів». Спрямованість особистості на творчу діяльність має на увазі такі якості як: «позитивне уявлення про себе, бажання пізнати себе; допитливість та наявність творчої зацікавленості, що підштовхує до пошуку нової інформації». Характерологічні особливості, притаманні творчій особистості, на думку вченої, це - «сміливість; готовність до ризику; самостійність; ініціативність; впевненість у своїх силах та здібностях; цілеспрямованість; наполегливість; вміння довести почату справу до кінця; працелюбність; емоційна активність». Крім того творча особистість має певні творчі уміння: здібності до висування гіпотез, оригінальних ідей; здатність до виявлення протиріч; проблемне бачення; здібності до аналізу; пошуково-перетворювальний стиль мислення; здатність до міжособистісного спілкування; здатність до дослідницької діяльності; дивергентність мислення (тип пошуково-проблемного стилю мислення, який характеризується швидкістю, гнучкістю та оригінальністю) [4]. Всі перераховані здібності виявляються взаємопов'язаними, сприймаються як цілісна структура особистості творця.

Яким чином можна визначити рівень здібностей? Як людина отримує здібності - від народження або набуває їх в процесі навчання? Проблему успадкування здібностей вивчав Френсіс Гальтон ще у 1875 році у книзі «Спадковість таланту, її закони та наслідки.» [5]. На думку О.М. Степанова і М.М. Фіцули «аналіз співвідношення задатків і здібностей показує, що хоча розвиток здібностей залежить від природних передумов, які є різними, однак здібності — це не дар природи, а продукт національної і світової історії» [6]. Особистість формує свої здібності тільки у процесі опанування досягнень національної та світової культури. А прояв цих здібностей зумовлюють саме педагогічні методи і засоби.

Самі по собі творчі здібності не гарантують творчих здобутків. Щоб їх досягти необхідний поштовх, який би «запустив» процес мислення, а саме необхідні бажання і воля, свого роду мотиваційна основа. Такою мотиваційною основою, з точки зору педагогіки, ми вважаємо педагогічний вплив. У соціально виховній роботі позашкільного навчального закладу є всі умови для розвитку творчої особистості.

Н.А. Карпенко вважає творчість особистості найважливішим соціальним феноменом, що дає можливість осмислити соціологічний і культурологічний аспект взаємовпливу особистості та соціуму як основа їх благополуччя і процвітання. «Творча діяльність як масовий феномен є найвищою цінністю, самоціллю і основною умовою розвитку суспільства» [3].

Завдання закладів позашкільної освіти створити умови, щоб розкрити творчий потенціал кожного вихованця, враховуючи природні задатки, розвинути здібності та нахили особистості у різноманітних видах творчої діяльності, іншими словами розкрити творчий потенціал особистості.

Структура творчого потенціалу людини складна для досліджень і викликає безліч суперечок у науковому середовищі. Це досить широке емпіричне поле фактів, де кожний факт може бути головним і вирішальним, або, навпаки, анульованим у різних випадках. Творчий потенціал - рухлива і гнучка система, структура якого не завжди однакова, але має досить компонентів, які ми можемо умовно взяти за основу: мотивація до активної пізнавальної діяльності (потяг до творчості, спрямованість на самореалізацію, пізнавальна потреба, спрямованість на досягнення мети, прагнення до успіху); творчі здібності (уява, пам'ять, нестандартне мислення, фантазія, інтуїція); досвід творчої діяльності

(знання, уміння та навички щодо розв'язання нестандартних задач та прийняття нестандартних рішень); характерологічні особливості особистості (активність, ініціативність, впевненість, наполегливість, працездатність, організованість, самостійність).

В.О. Моляко визначає загальну структуру творчого потенціалу так:

- 1) задатки, схильності, які проявляються у наданні переваг чомусь;
- 2) інтереси та їх спрямованість;
- 3) допитливість, прагнення до створення чогось нового, швидкість в засвоєнні нової інформації;
- 4) прояв загального інтелекту;
- 5) наполегливість, цілеспрямованість, працьовитість;
- 6) швидке і якісне оволодіння вміннями, навичками, майстерністю виконання певних дій;
- 7) здатність до реалізації власних стратегій і тактик у вирішенні різних проблем, пошуку виходу зі складних нестандартних ситуацій [7].

Величезні можливості по формуванню творчого потенціалу особистості мають заклади позашкільної освіти. Освітні установи даного типу створюють умови для вільного вибору вихованцями сфери діяльності, педагогічної підтримки та їх творчої самореалізації та самоствердження, коригування методики з розвитку творчих здібностей з боку педагога. Виховання і освіта в позашкільному закладі орієнтована на задоволення тих освітніх виховних потреб і запитів учнів, які виходять за рамки державних освітніх стандартів і важко досяжні в стінах звичайних навчальних закладів. Відмінність позашкільної освіти та виховання являє освітньо-виховну середу, яка робить можливим для кожної дитини формування і розвиток його унікальних індивідуальних здібностей. Якщо точніше позначити, власне соціальний простір діяльності позашкільного закладу - це сфера організованого та цілеспрямованого дозвілля, де створюються сприятливі умови для особистісного зростання і самореалізації в творчості зростаючої людини. Відповідно до державної політики, нормативно-правових актів, модернізація всієї освітньої галузі передбачає створення єдиного освітнього простору, який, в свою чергу, зумовлений злагодженою, партнерською, інноваційною, системною діяльністю усіх ланок, сфер, галузей, організацій, державних структур та місцевих органів самоврядування.

В оновлених Методичних рекомендаціях з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах позашкільної освіти окреслені чотири напрями забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти позашкільного навчального закладу:

- освітнє середовище закладу позашкільної освіти;
- система оцінювання здобувачів освіти;
- система оцінювання педагогічної діяльності педагогічних працівників та/або навчально-тренувальна і спортивна робота тренерів-викладачів;
- управлінські процеси [8].

Освітнє середовище позашкільного закладу освіти визначається наявністю досить широкого кола організаційних форм творчої діяльності, що відповідають віковим особливостям та інтересам дітей, підлітків та молоді. Це і традиційні гуртки, студії, творчі майстерні, хореографічні колективи, вокальні та інструментальні ансамблі, тощо. Адаже педагоги, які працюють у позашкільному закладі - це як правило люди, які вже реалізували свою педагогічну ідею в

виховній практиці, вони невтомно продовжують інноваційний змістовний пошук нових ідей і форм їх втілення. Педагогічна творчість освітян позашкільної освіти представляє багато проектів та ініціатив, які включають вихованців у новий простір інформаційних і соціальних взаємодій, що дозволяє придбати вихованцям власний унікальний досвід, здійснити пробну самореалізацію в різних областях діяльності. Успіх інноваційних реформ, в першу чергу, залежить від педагога, його власного творчого потенціалу, готовності до безперервної освіти, гнучкого соціально-педагогічного мислення та сформованих загальних та професійних компетентностей. Все це сприяє більш усвідомленому підходу до побудови життєвих стратегій учнівської молоді. Крім того, відбувається становлення традиції організації культурно-дозвільних заходів як подій культури, які також несуть ідею збагачення індивідуального досвіду вихованця, зберігаючи при цьому яскравий емоційний позитивний слід.

Окреслюючи стратегію (політику) забезпечення якості освіти, відповідно Наказу Державної служби якості освіти України від 01.08.2022 № 01-10/75, відзначимо, що вона має бути орієнтована на:

- партнерство та професійну взаємодію у навчанні, вихованні, розвитку та соціалізації здобувачів освіти;
- недискримінацію, запобігання та протидію булінгу (цькуванню);
- академічну доброчесність та академічну свободу учасників освітнього процесу;
- прозорість та інформаційну відкритість ЗПО;
- сприяння безперервному професійному зростанню педагогічних працівників;
- справедливе та об'єктивне оцінювання освітніх досягнень здобувачів освіти і професійної діяльності педагогічних працівників та/або тренерів викладачів;
- сприяння здобувачам освіти у формуванні та реалізації їхніх індивідуальних освітніх траєкторій [8].

Важлива сторона виховання в закладі позашкільної освіти - це виховання на прикладі національних традицій і культури. Знання і розуміння історії своєї землі і культури, виховує людину патріота, громадянина, миротворця - якості, безумовно, дуже цінні на сьогоднішній день. Крім того, педагог веде певну професійну орієнтацію, що безумовно, допомагає учню визначитися з майбутньою професією, з усією відповідальністю зробити свій вибір. Завдяки вихованню через мистецтво, суспільство отримує наполегливого, працьовитого, культурного і освіченого громадянина.

Висновки. Узагальнюючи викладене, виділимо ключові позиції. Формування творчого потенціалу особистості відбувається у творчій діяльності, а для цього в системі позашкільної освіти створенні величезні можливості. За умов педагогічно доцільної організації взаємодії особистості вихованця з мистецтвом в процесі творчої діяльності, кінцевим результатом стає формування творчого потенціалу в мистецькій галузі, розвиток художньо-образного мислення, інтелектуальних і творчих здібностей, що, у свою чергу стає передумовою підготовки компетентного та конкурентоспроможного фахівця на європейському та вітчизняному ринку праці.

Список використаних джерел:

- [1] Моляко В.О. (2004). Психологія творчості - нова парадигма дослідження конструктивної діяльності людини. *Практична психологія та соціальна робота*, (8), 1 - 4.

- [2] Черножук Ю.Г. (2010). *Психологія творчості. Навчальний посібник для студентів педагогічних ВНЗ*. Одеса: Державний заклад ПНПУ ім. К.Д. Ушинського.
- [3] Карпенко Н.А. (2016). *Психологія творчості: навчальний посібник*. Львів: ЛьвДУВС.
- [4] Сисоєва С.О. (2006). *Основи педагогічної творчості: Підручник*. Київ: Міленіум.
- [5] Гальтон Ф. Спадковість таланту, її закони та наслідки. (пер с англ.) (1875). Вилучено з: <http://relig-library.pstu.ru/modules.php?name=1123>
- [6] Степанов О.М. & Фіцула М.М. (2006). *Основи психології і педагогіки: навчальний посібник*. Київ: Академвидав.
- [7] Моляко В.О. (2004). Психологічна теорія творчості. *Обдарована дитина*. (6). 2 - 9.
- [8] Методичні рекомендації з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах позашкільної освіти: Наказ Державної служби якості освіти України). № 01-10/75 від 01 серпня 2022 р. Вилучено з: <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Methodichni-rekomendacii-ZPO-samoocinyuvannya.pdf>